

شاه محمود نیشابوری

شاه محمد صغیر ← صغیر، محمد شاه

شاه محمود نیشابوری، نستعلیق نویسن نامدار ایرانی

در سدهٔ دهم. احتمالاً در دهه‌های پایانی سدهٔ نهم (شاید ۸۸۴) در نیشابور زاده شده‌است (← منشی قمی، ص ۸۷، ۸۹). نستعلیق را از دایی‌اش، عبدی نیشابوری*، که مالک دیلمی* (ص ۲۱) او را شاگرد سلطان علی مشهدی* دانسته، آموخت (قس اصفهانی، ص ۱۸، که او را شاگرد سلطان محمد خندان* می‌داند). از آنجا که عبدی از خوشنویسان دربار شاه طهماسب و احتمالاً شاه اسماعیل اول صفوی بود (← منشی قمی، ص ۸۷؛ بیانی، ج ۱-۲، ص ۴۲۴)، شاید شاه محمود اوایل عمر را در تبریز گذرانده باشد. او، بنابر روایتی منقول از خودش، در این زمان گاه شبهای مهتاب تابستان را تا سپیده‌دم به مشق جلی می‌پرداخت (← منشی قمی، ص ۸۹). به نوشتهٔ مصطفی عالی‌افندی (ص ۳۷)، شاه محمود در دستگاه شاه اسماعیل اول ارج و قرب داشت، چندانکه هنگام وقوع جنگ چالدران، در ۹۲۰، او و کمال‌الدین بهزاد* را در غاری پنهان کرد تا در امان بمانند. گویا شاهنامه‌ای هم برای شاه اسماعیل کتابت کرده‌است (← همان، ص ۴۰). باین‌حال، از انجامهٔ نسخه‌ای از بوستان سعدی (محفوظ در کتابخانهٔ طویق‌پای سرای^۱) به تاریخ ۹۲۵ پیداست که شاه محمود در این سالها در مشهد هم حضور داشته‌است (← سیمپسون^۲، ص ۲۵۴، ۳۸۶). ظاهراً کمتر از یک دههٔ بعد، دوباره به دربار شاه طهماسب در تبریز پیوست و یک نسخهٔ گوی و چوگان عارفی هروی* را در ۹۳۴ کتابت کرد (← منشی قمی، ص ۸۷-۸۸؛ سیمپسون، همانجاها). دو سال بعد، در ۹۳۶، بار دیگر به خراسان رفت و در ولایت باخرز، کتابت نسخه‌ای از خمسهٔ امیر خسرو دهلوی را که پیشتر، احتمالاً در ۹۲۷، آغاز کرده بود، تمام کرد (سیمپسون، ص ۲۶۷، یادداشت ۶، ص ۳۸۶). از آن پس، تا حدود دو دههٔ بعد، شاه محمود در تبریز با کاتبان و نقاشان کارگاه نسخه‌آرایی شاه طهماسب همکاری کرد. او اوقاتی را هم در بالاخانهٔ شمالی مدرسهٔ نصریه به مشق و کتابت می‌گذراند (منشی قمی، ص ۸۸). طی این سالها، چندین نسخه و قطعهٔ نفیس کتابت کرد که مهم‌ترین آنها یکی مصحفی است به خط نستعلیق* با تاریخ ۹۴۵ (محفوظ در کتابخانهٔ طویق‌پای سرای) و دیگری خمسهٔ شاه طهماسبی (محفوظ در کتابخانهٔ بریتانیا^۳)، از مشهورترین نسخه‌های مصور ایران، که از ۹۴۶ تا ۹۴۹ یک‌تنه آن را به نستعلیق ممتاز کتابت کرد و نامش را در انتهای هر یک از پنج گنج آن رقم زد (← خمسه*). در تدارک این نسخه، او با نگارگران شهیری چون آقامیرک

۱۲۹۷؛ احمد لطفی بن عبدالمعین لطفی‌باشا، *تواریخ آل عثمان*، استانبول ۱۳۴۱؛ احمد بن لطف‌الله منجم‌باشی، *صحائف الاخبار* (ترجمه ۱۲۸۵؛ ترکی)، ج ۳، خلاصهٔ *التواریخ*، [استانبول] احمد بن حسین منشی قمی، چاپ احسان اشراقی، تهران ۱۳۸۳ ش؛ زین‌العابدین علی بن عبدالمؤمن نویدی، *تکملة الاخبار: تاریخ صفویه از آغاز تا ۹۷۸ هجری قمری*، چاپ عبدالحسین نوانی، تهران ۱۳۶۹ ش؛ یوزف فون هامر-پورگشتال، *دولت عالیة عثمانیه تاریخی*، ترجمهٔ محمد عطا، استانبول ۱۳۲۹-۱۳۳۷؛

Salih Akyel and Zülküf Şimşek, "Klasik kaynaklara göre XVI. yüzyılda Osmanlı devletinde meydana gelen Kızılbaş ayaklanmaları", *Tarih Okulu dergisi*, vol.7, no.19 (Eylül 2014); *Anonim tevârih-i Âl-i Osmân*, ed. Nihat Azamat, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1992; İdris Bidlîsi, "İdrîs-i Bidlîsî'nin *Heşt Bihişt'inin* hâtîme'si: metin, inceleme, Çeviri", ed. Orhan Başaran, doktora tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000; Feridun M. Emecen, "İhtilalcı bir mehdilik hareketi mi? Şahkulu Baba Tekeli isyanı üzerine yeni yaklaşımlar", in *Ötekilerin peşinde: Ahmet Yaşar Ocak'a armağan*, ed. Mehmet Öz and Fatih Yeşil, İstanbul: Timaş Yayınları, 2015; Hadîfî, *Tevârih-i Âl-i Osman (1299-1523)*, ed. Necdet Öztürk, İstanbul 1991; *Hariwaldarus anonîmi*, in Richard F. Kreutel, *Hariwaldarus anonîmi'ne göre Sultan Bayezid-i Veli (1481-1512)*, tr. Necdet Öztürk, İstanbul 1997; İbn Kemal, [*Tevârih-i Âl-i Osmân*], defter 8, [ed. Ahmet Uğur], in Ahmet Uğur, *The reign of Sultan Selim I in the light of the Selim-nâme literature*, Berlin 1985; Remzi Kılıç, "Yavuz Sultan Selim devri (1512-1520) doğu ve güneydoğu Anadolu'da Osmanlı hâkimiyeti", *Sosyal bilimler araştırma dergisi*, vol.11, no.21 (Mart 2013); Faruk Sümer, *Safevî devletinin kuruluşu ve gelişmesinde Anadolu Türklerinin rolü: Şah İsmail ile halefleri ve Anadolu Türkleri*, Ankara 1976; Selâhattin Tansel, *Sultan II. Bâyezid'in siyâsî hayatı*, Ankara 1966; idem, *Yavuz Sultan Selim*, Ankara 1969; Şahabettin Tekindağ, "Şah Kulu Baba Tekeli isyanı", *Belgelerle Türk tarihi dergisi*, no.3 (1967); M. Çağatay Uluçay, "Yavuz Sultan Selim nasıl padişah oldu?", *Tarih dergisi*, vol.6, no.9 (Mart 1954); İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı tarihi*, vol.2, Ankara 1998.

/ حجت فخری /

1. Topkapı Sarayı Kütüphanesi

2. Simpson

3. British Library

İSLAM MEDENİYETİNDE BİLİM ÖNCÜLERİ

- SANAT ve MİMARİ -

PROJE EDITÖRÜ: MEHMET AZİMLİ

Kitap Editörü: Hatice Uluşık

İLİMYURDU YAYINCILIK: 187

İnceleme-Araştırma

İslam Medeniyetinde Bilim Öncüleri Serisi - 7

ISBN: 978-605-2339-55-8

Kitabın Adı

İSLAM MEDENİYETİNDE BİLİM ÖNCÜLERİ / SANAT ve MİMARİ

Proje Editörü

Mehmet Azimli

Kitap Editörü

Hatice Uluşık

Eylül 2021

İç Düzen

İlimyurdu Yayıncılık

Kapak Tasarımı

Yunus Karaaslan

Baskı-Cilt

Enes Basın Yayın ve Matbaacılık Ltd. Şti.

Litros Yolu Fatih Sanayi Sitesi No: 12/210 Topkapı/İstanbul

Tel: 0212 501 47 63 Sertifika No: 45822

ilimyurdu
yayıncılık ve eğitim hizmetleri Ltd. Şti.

Molla Gürani Mh. Akkoyunlu Sk. No: 36 Fındıklızade- Fatih / İSTANBUL

Tel.: 0212 533 05 35 Faks: 0212 631 53 69

www.ilimyurdu.com info@ilimyurdu.com

Sertifika No: 45032

Bu eserin tüm yayın hakları İlimyurdu Yayıncılık ve Eğitim Hiz. Ltd. Şti'ne aittir.
Eleştirel makale ve dergilerde yapılacak kısa alıntılar dışında, bu kitabın bir kısmı veya
tamamı, yayıncının izni olmadan yayınlanamaz.

mana
YAYINLARI

2021

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

01 Aralık 2021

ŞAH MAHMÜD NİŞÂBÜRÎ (1564) (180046)

Nurcan Sertyüz(*)

"Zerrîn Kalem" (Altın Kalem) Unvânıyla Tanınan
Nes'talîk Hat Üstadı."

Hayatı

Şah Mahmud Nişâbüri olarak tanınan Nizâmeddin Şah Mahmûd'un ne zaman doğduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte (1479-1492) yılları arasında Nişâbur'da doğduğu tahmin edilmektedir. Safevi döneminde yaşamış olan bu sanatkar, ilk nesta'lik öğrenimini dayısı Abdî Nişâbüri'den almıştır. Daha sonra Sultan Ali Meşhedî'nin ders halkasına girerek, hat derslerine burada devam etmiş ve geliştirmiştir. Ali Herevî ve Muhammed Handân gibi hat üstatların yazılarını uzun süre inceleyen Nişâbüri, zamanla kendi tavrını ortaya koymuştur.

Sünnî olan Şah Mahmud Nişâbüri, Safevi hükümdarı Şah İsmâil döneminde nam salmış ve onun tarafından kıymet görmüş bir hattattır. Sanatı ve sanatkarı destekleyen Şah İsmâil (1501-1524), Şah Mahmûd'u değerli bir hazine gibi görüp koruması altına almış ve onu Şehnâme'sini yazmakla görevlendirmiştir. Yavuz Sultan Selim (1512-1520) ile Şah İsmâil arasında geçen Çaldıran Savaşı'nda (1514), Şah kaçmasından endişe ettiği için Şah Mahmud Nişâbüri'yi ve Musavvir Bihzâd'ı bir mağaraya kapatmış, uğradığı yenilgiden sonra mağaraya geri döndüğünde her ikisini de gizlediği yerde bulunca Allah'a şükretmiştir.

Şah Mahmud, I. Şah Tahmasb'ın Tebriz'de kurduğu kütüphanede usta sanatkarların arasında yer almıştır. Nâsiriyye Medresesi'nde kendisine

* Arş. Gör. Selçuk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, Tezhip Ana Sanat Dalı, n.sertyuz@gmail.com